

הַלְבוֹת תִּלְמוּד תּוֹרָה פֶּרֶק ו

א. כָּל תִּלְמִיד חֲכָמִים מִצֹּה לְהִדְרוּ, וְאֵף עַל פִּי שְׁאִינוּ רְבוּ:
שֶׁנֶּאֱמַר "מִפְּנֵי שִׁיבָה תָקוּם, וְהִדְרַת פְּנֵי זָקֵן" (ויקרא יט, לב), זֶה
שֶׁקֵּנָה חֲכָמָה. וּמֵאִימַתִּי חִיבִין לַעֲמֹד מִפְּנֵי הַחֶכֶם מְשִׁיקֶרֶב
מִמֶּנּוּ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת, עַד שִׁיעֶבֶר מִכִּנּוּד פָּנָיו.

ב. אֵין עוֹמְדִין מִפְּנֵיו לֹא בְּבֵית הַמְּרֻחָן, וְלֹא בְּבֵית הַכֶּסֶּא שֶׁנֶּאֱמַר
"תָּקוּם, וְהִדְרַת" (ויקרא יט, לב), קִימָה שִׁישׁ בָּהּ הַדּוֹר. וְאֵין בְּעָלֵי
אֲמֻנוֹת חִיבִין לַעֲמֹד מִפְּנֵי תִלְמִידֵי חֲכָמִים, בְּשַׁעֲה שְׁעוֹסְקִין
בְּמִלְאכְתָּן: שֶׁנֶּאֱמַר "תָּקוּם, וְהִדְרַת" מֵהַ דּוֹר שֶׁאֵין בּוֹ חֶסְרוֹן
כִּיס, אֵף קִימָה שֶׁאֵין בָּהּ חֶסְרוֹן כִּיס.

ג. וּמִנֵּין שְׁלֹא יַעֲצִים עֵינָיו מִן הַחֶכֶם, כְּדֵי שְׁלֹא יֵרָאֶהוּ עַד שְׁלֹא
יַעֲמֹד מִפְּנָיו: תִּלְמֵד לֹאמַר "וַיֵּרֶאֶת מֵאֲלֹהֶיךָ" (ויקרא יט, לב) הֵא כָּל
דָּבָר שֶׁהוּא מְסוּר לֵלֵב, נֶאֱמַר בּוֹ "וַיֵּרֶאֶת מֵאֲלֹהֶיךָ" (שם; וגם ויקרא
יט, יד; ויקרא כה, יז; ויקרא כה, לו; ויקרא כה, מג).

ד. אֵין רְאוּי לְחֶכֶם שִׁטְרִיחַ עַל הָעַם, וַיְכֻן עֲצָמוֹ לָהֶן כְּדֵי
שִׁיעֲמָדוֹ מִפְּנָיו, אֲלֹא יֵלֶךְ בְּדֶרֶךְ קִצְרָה וּמִתְכַּוֵּן שְׁלֹא יֵרָאֶה אוֹתוֹ
אֶחָד, כְּדֵי שְׁלֹא יִטְרִיחוּ לַעֲמֹד. וְהַחֲכָמִים הָיוּ מְקִיפִין, וְהוֹלְכִין
בְּדֶרֶךְ הַחִיצוֹנָה שֶׁאֵין מִכִּירִיהֶן מִצּוּיֵין שֵׁם, כְּדֵי שְׁלֹא יִטְרִיחוּ.

ה. רוֹכֵב, הָרִי הוּא כְּמַהֲלֵךְ, וְכִשֵּׁם שְׁעוֹמְדִין מִפְּנֵי הַמַּהֲלֵךְ, כֵּךְ
עוֹמְדִין מִפְּנֵי הָרוֹכֵב. שְׁלוֹשָׁה שֶׁהָיוּ מַהֲלָכִין בְּדֶרֶךְ הָרֵב בְּאֲמָצֵעַ,
גְּדוֹל מִימִינוֹ, וְקָטָן מִשְּׂמָאלוֹ.

ו. הָרוֹאֶה חֶכֶם אֵינוֹ עוֹמֵד מִלִּפְנָיו, עַד שִׁיגִיעַ לוֹ לְאַרְבַּע אַמּוֹת;
וְכִיּוֹן שֶׁעֶבֶר, יֵשֵׁב. רָאָה אָב בֵּית דִּין, עוֹמֵד מִלִּפְנָיו מְשִׁירָאֲנוּ
מִרְחוֹק מְלֹא עֵינָיו; וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב, עַד שִׁיעֶבֶר מֵאַחֲוָרָיו אַרְבַּע
אַמּוֹת. רָאָה אֶת הַנָּשִׂיא, עוֹמֵד מִלִּפְנָיו מְלֹא עֵינָיו; וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב
עַד שִׁישֵׁב בְּמִקְוָמוֹ, אוֹ עַד שִׁיתְכַּסֶּה מַעֲיָנוֹ. וְהַנָּשִׂיא שֶׁמָּחַל עַל
כְּבוֹדוֹ, כְּבוֹדוֹ מְחוּל.

ז. כְּשֶׁהַנָּשִׂיא נִכְנָס, כָּל הָעַם עוֹמְדִין; וְאֵינָן יוֹשְׁבִין, עַד שִׁיאֲמַר
לָהֶם שְׁבוּ. כְּשֶׁאָב בֵּית דִּין נִכְנָס, עוֹשִׁין לוֹ שְׁתֵּי שׁוֹרוֹת עוֹמְדִין
מִכָּאן וּמִכָּאן, עַד שֶׁנִּכְנָס וַיֵּשֶׁב בְּמִקְוָמוֹ, וּשְׁאָר הָעַם יוֹשְׁבִין
בְּמִקְוָמָן. חֲכָם שֶׁנִּכְנָס, כָּל שִׁיגִיעַ לוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת עוֹמֵד
מִלִּפְנָיו, אֶחָד עוֹמֵד וְאֶחָד יוֹשֵׁב, עַד שֶׁנִּכְנָס וַיֵּשֶׁב בְּמִקְוָמוֹ.

ח. בְּנֵי חֲכָמִים וְתִלְמִידֵי חֲכָמִים בְּזָמָן שֶׁהִרְבִּים צְרִיכִין לָהֶם,
מְקַפְּצִין עַל רֵאשֵׁי הָעַם וְנִכְנָסִין לְמִקְוָמָן. וְאֵין שֶׁבַח לְתִלְמִיד
חֲכָמִים, שִׁיכְנָס בְּאַחֲרוֹנָה; יֵצֵא לְצֶרֶךְ, חוֹזֵר לְמִקְוָמוֹ.

ט. בְּנֵי חֲכָמִים בְּזָמָן שִׁישׁ בָּהֶן דַּעַת לְשִׁמְעַ, הוֹפְכִין פְּנִיהֶן כְּלָפִי
אַבִּיהֶן; אֵין בָּהֶן דַּעַת לְשִׁמְעַ, הוֹפְכִין פְּנִיהֶן כְּלָפִי הָעַם. תִּלְמִיד
שֶׁהוּא יוֹשֵׁב לִפְנֵי רְבוֹ תִּמִּיד, אֵינוֹ רִשְׁאֵי לַעֲמֹד מִלִּפְנָיו אֲלֹא
שְׁחִירִית וְעֶרְבִית בְּלֶבֶד, שְׁלֹא יֵהָא כְּבוֹדוֹ מְרֻבָּה, מִכְּבוֹד שָׁמַיִם.

י. מִי שֶׁהוּא זָקֵן מִפְּלֶג בְּזָקְנָה אֵף עַל פִּי שְׁאִינוֹ חֶכֶם, עוֹמְדִין
לִפְנָיו; וְאִפְּלוּ הַחֲכָם שֶׁהוּא יֶלֶד, עוֹמֵד בְּפָנֵי הַזָּקֵן הַמִּפְּלֶג
בְּזָקְנָה, וְאֵינוֹ חִיב לַעֲמֹד מְלֹא קוֹמָתוֹ, אֲלֹא כְּדֵי לְהִדְרוּ. וְאִפְּלוּ
זָקֵן גּוֹי, מִהִדְרִין אוֹתוֹ בְּדִבְרִים וְנוֹתְנִין לוֹ יָד לְסִמְכוֹ שֶׁנֶּאֱמַר
"מִפְּנֵי שִׁיבָה תָקוּם" (ויקרא יט, לב), כָּל שִׁיבָה בְּמִשְׁמָע.

יא. תִּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵינָן יוֹצְאִין לַעֲשׂוֹת בְּעֲצָמָן עִם כָּל הַקָּהֵל

בבנין וחפירה שלמדינה וכיוצא בהן, כדי שלא יתבזו בפני עמי הארץ. ואין גובין מהן לבנין החומות ותקון השערים ושכר השומרים וכיוצא בהן, ולא לתשורת המלך. ואין מחיבין אותן לתן המס, בין מס שהוא קצוב על בני העיר בין מס שהוא קצוב על כל איש ואיש, שנאמר "גם כי-יתנו בגוים, עתה אקבצם; ויחלו מעט, ממשא מלך ושרים" (ראה הושע ח, י).

יב. וכן אם היתה סחורה לתלמיד חכמים, מניחין אותו למכור תחלה; ואין מניחין אחד מבני השוק למכור, עד שימכר הוא. וכן אם היה לו דין, והיה עומד בכלל בעלי דינין הרבה מקדימין אותו ומושיבין אותו.

יג. עוון גדול הוא לבזות את החכמים, או לשנא אותן: לא חרבה ירושלים, עד שבזו בה תלמידי חכמים שנאמר "ויהיו מלעבים, במלאכי האלהים, ובזוים דבריו, ומתעתעים בנבאיו" (דברי הימים ב לו, טז), כלומר בזוים מלמדי דבריו. וכן זה שאמרה תורה, "אם-בחקתי תמאסו" (ויקרא כו, טו) מלמדי חקותי תמאסו. וכל המבזה את החכמים אין לו חלק לעולם הבא, והרי הוא בכלל "כי דבר-ה' בזה" (במדבר טו, לא).

יד. אף על פי שהמבזה את החכמים, אין לו חלק לעולם הבא אם באו עדים שבעה, אפלו בדברים חייב נדוי, ומנדין אותו בית דין ברבים, וקונסין אותו ליטרה זהב בכל מקום, ונותנין אותה לחכם. והמבזה את החכם בדברים, אפלו לאחר מיתה מנדין אותו בית דין, והם מתירין אותו פשיחזר בתשובה; אבל אם היה החכם חי אין מתירין לו, עד שירצה זה שנדוהו בשבילו.

טו. וכן החכם עצמו, מנדה לכבודו לעם הארץ שהפקיר בו, ואינו צריך לא עדים, ולא התראה; ואין מתירין לו, עד שירצה את החכם. ואם מת החכם, באין שלושה ומתירין לו. ואם רצה החכם למחל לו ולא נדהו, הרשות בידו.

טז. הרב שנדה לכבודו, חייבין כל תלמידיו לנהג נדוי במנדה; אבל תלמיד שנדה לכבוד עצמו, אין הרב חייב לנהג בו נדוי, אבל כל העם, חייבין לנהג בו נדוי. וכן מנדה לנשיא, מנדה לכל ישראל; מנדה לכל ישראל, אינו מנדה לנשיא. מנדה לעירו, מנדה לעיר אחרת; מנדה לעיר אחרת, אינו מנדה לעירו.

יז. במה דברים אמורים, במי שנדוהו מפני שבזה תלמידי חכמים. אבל מי שנדוהו על שאר דברים שחייבין עליהם נדוי אפלו נדהו קטן שבששראל, חייב הנשיא וכל ישראל לנהג בו נדוי, עד שיחזור בתשובה מדבר שנדוהו בשבילו, ויתירו לו.

יח. על ארבעה ועשרים דברים מנדין את האדם, בין איש בין אשה; ואלו הן: (א) המבזה את החכם, ואפלו לאחר מותו; (ב) המבזה שליח בית דין; (ג) הקורא לחברו עבד; (ד) המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים, ואין צריך לומר בדברי תורה; (ה) מי ששלחו לו בית דין וקבעו לו זמן, ולא בא; (ו) מי שלא קבל עליו את הדין, מנדין אותו עד שיתן; (ז) מי שיש ברשותו דבר המזיק, כגון פלג רע או סלם רעוע, מנדין אותו עד שיסיר הזקו; (ח) המוכר קרקע שלו לגוי, מנדין אותו עד שיקבל עליו כל אנס שיבוא מן הגוי לישראל חברו בעל המצר; (ט) המעיד על ישראל בערפאות שלגויים והוציא ממנו בעדותו ממון שלא כדין ישראל, מנדין אותו עד שישלם; (י) טבח

כוֹהֵן שְׂאִינוּ מִפְּרִישׁ הַמִּתְּנוּת וְנוֹתֵנָן לְכוֹהֵן אַחֵר, מִנְדִּין אוֹתוֹ
 עַד שְׂתֵתָן; (יא) הַמַּחֲלִיל יוֹם טוֹב שְׁנֵי שְׁלָגָלוּת, אֵף עַל פִּי
 שֶׁהוּא מְנַהֵג; (יב) הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּעֶרֶב הַפֶּסַח אַחֵר חֲצוֹת;
 (יג) הַמְזַכִּיר שֵׁם שָׁמַיִם לְבִטּוֹלָה, אוֹ לְשִׁבוּעָה בְּדִבְרֵי הַבָּאִי; (יד)
 הַמְּבִיא אֶת הָרַבִּים לְיַדִּי חֲלוּל הַשֵּׁם; (טו) הַמְּבִיא אֶת הָרַבִּים
 לְיַדִּי אֲכִילַת קֶדְשִׁים בַּחוּץ; (טז) הַמַּחֲשֵׁב שָׁנִים וְקוֹבֵעַ חֲדָשִׁים
 בַּחוּצָה לָאָרֶץ; (יז) הַמְּכַשִּׁיל אֶת הָעוֹר; (יח) הַמַּעֲכֵב אֶת הָרַבִּים
 מִלַּעֲשׂוֹת מִצְוָה; (יט) טָבַח שְׂעִיצָאֵת טְרִיפָה מִתַּחַת יָדוֹ; (כ) טָבַח
 שְׁלֹא בְדֶק סָכִינוּ לִפְנֵי חֶכֶם; (כא) הַמְּקַשֶּׁה עֲצָמוֹ לַדַּעַת; (כב)
 מִי שֶׁגָּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְעָשָׂה בֵּינוֹ וּבֵינָה שְׁתָּפוּת אוֹ מִשָּׂא וּמִתָּן,
 הַמְּבִיאִין לָהֶן לְהִזְקֵק זֶה לָזֶה, כְּשִׁיבוֹאוֹ שְׁנִיָּהּ לְבֵית דִּין מִנְדִּין
 אוֹתָן; (כג) חֶכֶם שֶׁשְׁמוּעָתוֹ רָעָה; (כד) הַמְּנַדָּה מִי שְׂאִינוּ חֵיב
 נִדּוּי.